

EĞİTİMCİ HÜSEYİN HÜSNÜ CIRITLI İLE “EĞİTİMDE ALTYAPI SORUNU” ÜZERİNDE BİR GÖRÜŞME

Cavit BİNBAŞIOĞLU

C. B. – Sayın öğretmenim, 25 – 27 Kasım 1999 tarihinde “21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi” adlı sempozyumda yaptığınız “Eğitimde Altyapı Sorunu” başlıklı konuşmanızla (Bu konuşma metni dergimizin sayı 266 sayfa 44 – 47. sayfalarında yer almaktadır.) ilgili olarak, buradaki düşüncelerinizden bazılarını daha açık anlatmanıza olanak sağlayacak birkaç sorum olacak. Bunları yanıtlar mısınız?

H.H. C. – Tabii, aslında, onları daha açık yazmak gerekirdi.

Soru : 1 – Yazınızın başına J. Salk’ın “İyi ecdat olmasını öğrenelim.” sözünü yazmış ve yanına “Lütfen” sözcüğünü eklemiştir. Bu sözle, “iyi ecdat,” yahut “iyi ana baba” olmadığımızı mı söylemek istiyorsunuz? “İyi ecdat” nasıl olunur?

Yanıt : - Herkes, bu soruyu kendi kendine sormalı. Dördüncü ve beşinci yüzyılda yaşamış Saint Augustin (354-530) adlı Hristiyan bir filozof var. O, “Üç tane ‘bugün’ü bir arada yaşarız,” der: Birincisi, halihazır yaşadığımız ‘bugün’; ikincisi, eski yaşantılarla yaşadığımız ‘bugün’, üçüncüsü de umutlarıyla yaşadığımız ‘bugün’. Onun, bu sözle demek istediği şu: Biz, farkında olmadan, bu üç ‘bugün’ü birlikte yaşarız. Konuştuğumuz dil, yaptığımız her hareket ve davranışta, verdiğimiz her kararda, bunların etkisi vardır. Yani biz, ‘bugün’ü dünden koparamadığımız gibi, gelecekte de koparamayız. Duyumsadığımız ve düşündüğümüz, kısaca deneyimlediğimiz her şeyde, dün olduğu gibi, bugün ve yarın da vardır. Biz, bu üç yaşayışla, durmadan ‘yaşama bilgisi’ üretiyoruz. Geriye ve ileriye bakmadan yaşanamaz. Okullarda, “tarih bilgisi”ni de, bunun için, buna yardım etmesi için öğreniyoruz. Demek ki, biz, bir bakıma, ömür boyunca hep ‘iyi bir ecdat’ olmayı çalışıyoruz. Çocuk felci aşısını bulan J. Salk da, bu düşünce üzerinde duruyor. Bizim toplumumuz da bunu yapmaya çalışıyor, ama, herhalde, çok iyi değil. Buradaki kastımız, bu görevimizi “daha iyi” yapmaktır.

Soru : 2 – Pozitif bilginin önemini biliyoruz. Yazınızda, “pozitif bilgi, insanın doğasına sözle geçmez; sözün deneyime dönüşmesiyle geçer.” diyorsunuz. Buradaki “deneyim” sözünün anlamı nedir? Bu söz ile, herhalde, sadece laboratuvar deneylerini kastetmiyorsunuz. Bu söz ile okulda nelerin yapılmasını istiyorsunuz?

Yanıt : - Burada “pozitif bilgi” derken, “yarın için geçerli” olan bilgiyi kastediyorum. Yaşamımızda biz, bilgiyi üç katlı olarak yaşıyoruz:

1. Enformasyon, yani “haber” kabilinden bilgiler;

2. Hatırda kalması gerekli olan bilgiler: Tarihçi için bir şeyin “tarih”i yani, rakamı önemlidir. Bizim için ise, o bilginin yaşanması. bu yaşamdan çıkan “sonuç”, yahut “düşünce” önemlidir. İşte, biz, çocuğa o tarihsel düşünceyi vermeye çalışıyoruz. Buradaki “düşünce” de “özgür düşünce”dir. Özgür düşünce olmalıdır. “Düşünce” de, “özgür düşünce” olduğu oranda, “düşünce”dir.

3. Üçüncü tür bilgi ise, o bilgiyi, “içinden. özünden kavramak” ya da “anlamak”tır. Bir örnek vermek gerekirse:

“İ. İnönü, bizi İkinci Dünya Savaşı’ndan korudu.” Bu, “enformasyon” düzeyinde, bir tarih bilgisidir. Bir de “İ. İnönü, aslında, bizi neyden korudu?” sorusu var. Bu sorunun yanıtı, “İkinci Sevr’den korudu” dur. İşte, bu “sonuç” tarihsel bir düşünmenin ürünüdür. Bu sonuca, tartışılarak varılabilir. Benim sosyal bilimlerde “deneyimden” anladığım budur. “Yarın için geçerli olan pozitif bilgi” dediğim de budur. Bu, bir akıl yürütme sürecidir. Buna, “sosyal bilgilerin deneyimi” de diyebilirsiniz.

Okulda, öğrencilerin zihin düzeylerine göre, tartışarak öğretim yapmak gerekir. “Bilgi” ‘yi, bir “bir seyirci gibi görmek” var; bir de “bir aktör gibi yaşayarak öğrenmek” var. Ben, bilginin bir “aktör” gibi öğrenilmesi taraftarıyım. Burada benim kastettiğim, diğer derslerde de olması gereken, öğretimde öğrencinin “bilginin yaparak ve yaşayarak öğrenilmesi”dir. Kısaca, öğretimde öğrencinin “düşünme” ile teması kesmemesidir. İ. Hakkı Baltacıoğlu da Gazi Eğitim Enstitüsüne müdür olduğu zaman, enstitü çalışmalarına, bir “sahne sanatı platformu” kazandırmaya çalışmıştı. Yani, “tarih”i, çocuğun bir aktör gibi oynayarak, “tarih deneyimi” kazanma suretiyle öğrenmesini istiyordu. Onun düşüncesi de bu idi.

Soru : 3 – *Yazınızda, okulda etik bir “insan kültürü” oluşturulduğu ve bunun adına “eğitim” dendiğini söylüyorsunuz. Bunun da devletin, parasız, seçeneksiz, zengin – fakir, kız – erkek farkı gözetmeden, sınıfsız bir toplum için yükümlü olduğunu belirtiyorsunuz. Bunun da bir “altyapı” sorunu olduğunu söylüyorsunuz. Okul, bunu, nasıl bir programla gerçekleştirebilir?*

Yanıt : - Bu düşüncenin esası şu: Okulda bir “insan kültürü” yaratılıyor. Yeni doğan bir çocuk, annenin, babanın etkisi ile kültürleniyor. Yani, yalnız doğanın etkisiyle değil. Buğdaydan birçok çeşitte ürün oluştuğu gibi: biz de kendi ürettiğimiz bilgiler içinde, bir “insan kültürü” ile yaşıyoruz. Uygar dünya, bunu, parasız ve zorunlu olan bir tek okul ile yapıyor. Diğer okullara, ondan sonra sıra geliyor. Bu suretle, biz, sadece çocuğu değil, onlar aracılığı ile, toplumu da kültürlenmeye çalışıyoruz. İşte “eğitim” budur. Atatürk’ün, “Bilgiyi süs diye öğretmeyeceğiz.” şeklinde bir sözü var. Onun da özündeki düşünce budur.

Çocuğa, bu kültürün verildiği okula, “Genel Okul” diyoruz. Bu, çocuğun 18 yaşına kadar devam ettiği okulun adıdır. Çocuk, etiği (ahlâkı) da burada, dünya olayları ile etkileşimde bulunarak, dünya olayları deneyimi ile kazanır. Çocuğun beyninin %95’i okul çağına gelinceye kadar oluşuyor; % 5’i de, çocuğa kazandırmak istediğimiz deneyimlere koşut olarak, okulda kazanılıyor. Bu da gelişme çağının sonuna kadar uzuyor.

Farabi, “Evren akıldır.” demiş. Çocuk, “akıl”ı da, bu dünyayı öğrenmek suretiyle kazanıyor. Hepsi doğa’nın etkisi. “Etik değer” de böyle kazanılır. Orta Çağda etik değer, gökten inerdi. Geçenlerde TV.de söylendi. Afrika’da bir tarikat. “On Emir”i gökten alıyordu. Biz ise, bunu, doğadan ve toplum doğasından alıyoruz.

Soru: 4 – *“Çocuğun sorunları ile yaşamın sorunları birdir.” diyorsunuz. Bu söz ile çocuğun, kitap bilgileri yerine, pratik yaşam bilgilerini öğrenmesi gerektiğini mi söylemek istiyorsunuz? Biraz açıklama yapar mısınız?*

Yanıt : - Biz, bilgiyi, anamızdan, babamızdan ve toplumdan alıyoruz, sanıyoruz. Oysa, çocuk, çok küçük yaşlarda, çocuk arabasının içinde iken, etrafını dikkatle tarıyor ve bu sırada sayısız bilgiler ediniyor. Sonra, bu yaşantılarının etkisi altında, anaokulunda ve ilkokulda, bu yolla kazandığı bilgileri tamamlamaya çalışıyor. Çocuk, gördüğü ve işittiği şeylerden anlamlar çıkarıyor ve bir şeyi öğreniyor. Biz de okulda, onun bu ilk öğrenme yöntemlerini devam ettiriyoruz. Okulda Hayat Bilgisi dersini bunun için okutuyoruz. Çocuk, gözlem, inceleme ve deneyler yaparak, öğrenme alışkanlığı kazansın ve bunu devam ettirsin, diye. Hayat Bilgisi dersinin kitabının olmamasını bunun için istedik. 1970'lere kadar bu uygulandı. Ondan sonra Hayat Bilgisi dersi için de kitaplar yazdırılmaya başlandı.

Derslerde "Uygar insan, yürürken ayak ucuna basarak yürür." dediğimi hatırlarım. O zaman, öğrenciler, kadınlar da yüksek ökçe ile yürüyor, dediler. Bu, bir kültür deneyiminin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bir kimsenin üniversiteyi bitirdiği duruşundan belli olur. "Çocuğun sorunları, yaşamın sorunlarıdır," derken, yaşarken kullandığımız bilgileri kastediyorum. Bir araştırmaya göre, bu tür bilgileri en çok 10 yaş civarında öğreniyormuşuz. Profesör Gatenby, bir ara Gazi Eğitim Enstitüsünde öğretmenlik yapmıştı. O da, yabancı dilin 10 yaş civarında öğrenildiğini söylerdi. Onun da kastı bu idi.

Soru : 5 – *Yazınızda "özgür düşünce" sözünü sık kullanıyorsunuz. Okullar, özgür düşünce ile kamusal değerleri çocuğa nasıl kazandırabilir?*

Yanıt : - Bir insandan "düşünme yeteneği" çıkarılınca ne kalır? Hayvan kalır. Onun için Descartes, "Düşünüyorum, öyleyse varım." demiş. O halde, insanın özü, "düşünme yeteneği"dir. İnsan özgür olmadığı zaman, onun düşüncesi, bir "düşünme" ürünü değildir. Bir dikta düşünün, bir de bir kimse düşünün. O kimse, o diktanın söylediğini kabul eder. Bu düşünce, "düşünce" değildir. "Düşünce", o kişinin "düşünme" sonucu oluşturduğu, kendi özgür düşüncesidir. J. Dewey'nin Eflâtundan aldığı bir ders var. J. Dewey, "Okul ve Toplum" adındaki kitabında şöyle diyor: "Eflâtun, kitaplarının birinde, köleyi, yaptığı işlerde, kendi düşüncelerini değil, başkalarının düşüncelerini ifade eden insan, diye tanımlar. Eflâtun'un zamanındakinden daha zorlayıcı olan toplumsal sorunumuz işte budur."

Toplum değerleri iki türlüdür:

1. Dogmatik,
2. Kültürel.

Ortaçağda toplum değerleri dogmatik idi. Çağımızdaki toplum değerleri ise kültürelidir. Bu değerler de ancak, kültürel toplum değerleri içinde öğrenilebilir. Bunun da yaparak ve yaşayarak öğrenilmesi gerekir.

Öğrenmenin temeli "düşünce"dir. Ama, "diktanın istediği düşünce"yi, bilerek ya da bilmeyerek düşünmek ya da "taklit etmek düşüncesi" değil.

Kişi, özgür olmadığı zaman, o, bir kopya kişidir. Düşüncesi de tam ve gerçek bir düşünce değildir. Düşüncede samimilik esastır. Öğretmenler, samimi olan düşüncelerden rahatsız olmamalıdır.

Soru : 6 – *Yazınızda Halkevleri ile Köy Enstitülerini, Türk devriminin alt yapısı olan kuruluşlar olarak görüyorsunuz. Bunlar, zamanın koşullarında, o koşullara göre ortaya çıktıklarına ve o koşullar bugün mevcut bulunmadığına göre, bugünkü koşullar içinde, bu konularda neler yapılabilir?*

Yanıt : - Özgürlük ve gerçeklik içinde düşünülmesi. Şu anda eski köy yok. Çocuklar, köylerden kentlere taşınıyor. Amerika'da nüfusun %3'ü olan köylüler, modern makine ve araçlarla, yalnız Ame-

rika'yı değil, dünyanın başka ülkelerini de besliyorlar. Bizim köyler de buna yöneldi. Antalya'da bir yaşlı köylünün de böyle düşündüğünü gözledim.

Eskiden nüfusun %75'i köylerde idi. Bugün, sanıyorum, %40 civarında. Köylünün giyinişi bile değişti. Pek azı da eskisi gibi. Ama, bunlar da değişebilir. Bununla birlikte, bugünün koşullarına göre, bugünün sorunlarına çözüm getirecek yeni kurumlar yaratmamız gerekir. Gazi Eğitim Enstitüsü de, Köy Enstitüleri de, zamanın koşullarından doğmuştu. Bunların yerine, bugünün koşullarına göre de, birer toplumsal kurum düşünülebilir.

Gazi Eğitim Enstitüsü, bir "Fakülte" oldu, diyorsunuz. "Olmadı." Başka bir kurum oldu. Bugün "Eğitim Bilimleri Fakültesi"nin mezunlarını nereye atayacağımızı bilmiyoruz. Bir kurumu, gereksinimler kurar; soyut düşünceler değil.

Soru : 7 – *Yazınızda Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Atatürk ilkelerinin yayılmasına katkıda bulunduğu, bir İngiliz eğitimcisinin bu kurumu gördükten sonra, "Devrim, kendi okulunu kurmuş." dediğini belirtiyorsunuz. Bugün Gazi Eğitim Enstitüsü "Fakülte" haline dönüştürüldüğüne göre, bunun yerine nasıl bir kurum açılabilir? Ya da bu kurum nasıl geliştirilebilir?*

Yanıt : - Öğretmen yetiştirme, ayrı bir sorundur. Üniversite, öğretmen yetiştirecekse, bütün koşulları ile, "üniversite düzeyinde, fakat değişik bir platformda" ayrı birer kurum kurabilir. Bunu yaparken 150 yılı geçen öğretmen yetiştirme deneyiminden yararlanabilir.

Sayın öğretmenim, sizi yordum; çok teşekkür eder, sağlıklı uzun ömürler ve iyi günler dilerim.